

je po svome karakteru pristupačna svima nacionalnim filologijama. Čuli smo da se u Jugoslaviji već priprema izdanje prijevoda ovoga udžbenika stsl. jezika. Vjerujemo da će ono naići na puno priznanje stručnjaka i da će biti dragocjen priručnik za naše studente slaviste, zauzevši dostojno mjesto pored ranijih gramatika S. Kuljbakina i J. Hamma.

Olga Nedeljković

РАДМИЛА УГРИНОВА - СКАЛОВСКА, Старословенски јазик, граматика, текстови, речник кон граматиката и текстовите, Универзитет »Кирил и Методиј« - Скопје 1970. Стр. 138.

Во наставата по старословенски јазик на скопскиот Филозофски факултет одамна се чувствуваше потребата од еден учебник. Конечно таков учебник излезе од печат во издание на Универзитетот »Кирил и Методиј« - Скопје. Автор е Д-р Радмила Угринова-Скаловска, професор по старословенски јазик на Филозофскиот факултет во Скопје, а рецензенти се акад. проф. Блаже Конески и проф. Крум Тошев. Учебникот е резултат на десетгодишниот наставен опит на авторот.

Во предговорот Угринова нагласува дека книгава »... претставува привремен учебник по старословенски јазик. Наменет им е на студентите... и е пригоден кон предвидената програма за тој предмет...«. Целта на овој учебник »... е да го олесни воведувањето на студентите во историското и синхроничното изучување на одделните словенски јазици и општо во славистичките студии.« Угринова смета дека проучувањето на старословенскиот јазик е многу битно, поради тоа што тој помага да се објаснат или подобро да се сфатат многу појави во современите словенски јазици (се разбира, за македонските студенти, првенствено во македонскиот современ литературен јазик и дијалектите). Имено, како што е познато, старословенскиот јазик е конкретна појдовна точка во компаративното проучување на словенските јазици.

Овој учебник главно ја содржи целокупната материја за познавањето на старословенскиот јазик. Само »... некои партии од фонологијата, па и од морфологијата (на пример за границата на слогот или зборообразувањето) не се опфатени во овој учебник, затоа што се сметаше дека тие ќе можат да се усвојат без тешкотии при изучувањето на другите словенски јазици со нивните специфики. Други партии се сведени на минимален обем од истите причини« (од предговорот).

Уште од насловот на книгата се гледа нејзината содржина. Таа е поделена на три дела: Граматика (1—89), Текстови (91—113) и Речник кон граматиката и текстовите (115—138). Најзначаен и

најопширен е првиот дел, што опфаќа: Увод, Фонетика, Акцент, и Морфологија. На прв поглед се чини дека не е опфатена синтаксата, но во одделот за морфологија се среќаваме со одделни синтаксички проблеми, на пр. на стр. 64 — »Од синтаксата на именските форми (синтакса на надежите)«, а на стр. 85—88 — »Синтакса на глаголските форми«.

Во *уводот* се обработени неколку клучни проблеми.

Името на старословенскиот јазик е многу сложен проблем. Прашање е кој од досега употребуваните називи (словенски, старословенски, црквенословенски, староцрквенословенски, старобугарски итн.) најточно ја одредува содржината на тој јазик. Угринова се определува за терминот старословенски, »имајќи ја предвид неговата голема општословенска културно-историска улога« (стр. 3).

Понатаму, утврдувајќи ја народната основа на старословенскиот јазик, авторот ја застапува т. н. македонска теорија, што е застапувана од голем број слависти (В. Јаѓиќ, В. Облак и др.), а според која во основата на старословенскиот јазик е положен словенскиот говор од околицата на Солун од средината на деветтиот век. Ова свое мислење Угринова го поткрепува со следниве елементи: 1. денешниот говор на словенското население од околицата на Солун; 2. презимените грчки зборови во најстарите евангелски преводи; 3. начинот на преведувањето на некои грчки зборови на словенски; 4. историските извори.

Следува историјатот за постанокот на најстарата словенска писменост. На прашањето за приоритетот на глаголицата и кирилицата му се посветува големо внимание во славистиката. Давајќи краток историски осврт на третманот на овој проблем, Угринова го подржува мислењето »... дека Константин-Кирил е автор на глаголицата...« (стр. 8). За кирилицата се кажува дека таа најнапред се појавила во источна Бугарија, во книжевниот на Преслав. Дадени се сличностите и разликите меѓу двете азбуки.

Во *табелата* на старословенските азбуки (10—11) најпрвин е даден глаголскиот знак, потоа неговата бројна вредност, па кирилскиот буквен знак и неговата бројна вредност. Дадена е и латинска транскрипција и изговор на старословенските гласови (понекогаш се прибегнува кон грчки знак, за да се објасни точно изговорот).

По табелата следи преглед на писмените споменици на старословенскиот јазик — глаголска епиграфика, кирилска епиграфика, глаголски книжевни текстови, кирилски книжевни текстови и најпосле се наведени варијантите на старословенскиот книжевен јазик.

Во одделот за *фонетика* (21—39) е обработен фонетскиот систем на старословенскиот јазик (вокали — потекло и развој на вокалите, вокално р и л, метатеза на ликвидите, превој на вокалите; консонанти — палатализација на заднонепчените консо-

нанти к, г, х, групите ШТ и ЖД, прасловенски јотувања, промени во консонантските групи), каде се опфатени и помладите фонетски процеси и нивниот развој во современите словенски јазици.

За старословенскиот акцент (39) е споменато дека немаме директни податоци. Меѓутоа, според интонациите што се покажуваат во некои современи словенски јазици, »... се заклучува дека прасловенските вокали се изговарале со различна интонација« (стр. 39).

Во одделот за *морфологија* (40—88) опфатени се именките (распоредени се според основите по кои се менуваат: -о, -јо, -а, -ја, -ї, -й, -ї, -en, -es, -ет, -(t)er), заменките (со вообичаената поделба на лични и нелични, за која е решавачки критериумот на категоријата на родот), придавките (проста и сложена промена, компарација), броевите, прилозите, глаголите (делејќи ги по Лекиновата поделба, т. е. според основата на сегашното време).

Угринова го предава материјалот со јасни и концизни реченици. Кај некои посложени проблеми авторот го дава она решение за кое смета дека најмногу одговара на вистината. Своего излагање го документира со примери од старословенските ракописи, иако нема означување на изворот, со оглед на тоа, што за студентите на кои е наменет учебникот, тоа не е битно. Од истите причини и наведената литература зад општиот дел (9) и зад граматицата (89) не е многу исцрпна (иако не би требало да отсуствуваат некои дела како на пример А. Meillet, *Le slave commun*).

Во вториот дел од *Старословенски јазук* (93—113) дадени се одломки на текстови од следниве ракописи: *О писменехъ Чрънориџа Храбра* (според изданието на Куйо М. Куев стр. 188—191), од *Зографското евангелие* (Матеј IV, 18—24, Матеј VII, 15—27, Матеј VIII, 23—27, Матеј XI, 1—19, Матеј XIV, 15—23, Марко VI, 35—VII, 9, Јован XVIII, 28—XIX, 13), *Мариинското евангелие* (Матеј XX, 1—16, Марко XI, 11—23, Марко XIV, 17—31, Лука II, 1—20, Лука XV, 11—32, Јован XII, 1—15), *Асемановото евангелие* (Јован II, 1—11, Јован V, 1—15, Матеј XIV, 22—34, Матеј XVIII, 23—35), *Клоцовиот зборник* (I, 757, fol. 12b), *Синајскиот псалтир* (Псалм 43), одломка од *Синајскиот еухологиум*, *Савината книга* (Матеј XII, 1—13), *Супрасалскиот кодекс* (според изданието на Северјанов стр. 368—370) и *Киевскиот мисал* (според Texty ke studiu jazyka a písemnictví staroslověnského од М. Weingart стр. 114, fol. 1v.), при што се наведени изданијата од кои е земен дадениот текст, немајќи пристап кон оригиналите.

Учебникот завршува со *Речник кон граматицата и текстовите* (115—138).

Сметајќи го *Старословенски јазук* како учебник, исклучиво наменет на студентите, авторот не се задржува на сврзниците и извиците, а предлозите се недоволно разгледани (65). Што се однесува, пак, до синтаксата, сметаме дека требало да ѝ се оддели

повеќе место (на пример за синтаксата на реченицата и редот на зборовите во реченицата или за искажувањата со негација и посесивно значење). Исто така, според нас, би можело да се даде за илустрација еден текст на глаголица и една снимка на оригинал, за да можат студентите да добијат подобра претстава како за најстарата словенска азбука, така и за изгледот на најстарите писмени споменици, што понекогаш пленуваат со убавината на орнаментиката. Би напомнале уште тоа, што во вториот дел (Текстови) не е наведено кои текстови се глаголски и дека тука се транскрибирани на кирилица.

На издавачот би му направиле забелешка за неизвршените корекции на некои печатни грешки, а и оните што се извршен, додадени се кон книгата на едно ливче што може лесно да се изгуби.

На крајот би заклучиле дека овој учебник, што е напишан како резултат на практичните потреби, ќе биде корисен прирачник и помагало на студентите, од кое тие одамна имаа потреба, а истовремено претставува и значаен допринос за славистиката, а посебно за македонистиката.

Вангелица Папазисовска

JOSEF VAŠICA, *Literární památky epochy velkomoravské 863—885*. Praha 1966, str. 289 + 16 sl.

Josef Vašica, koji je posljednjih decenija bio jedan od najstrastvenijih proučavalaca staroslavenske (crkvenoslavenske) kulturne baštine i jedan od najvjernijih poklonika slavenskih učitelja Konstantina-Ćirila i Metodija, kako pokazuju osobito njegovi radovi iz problematike staroslavenskih pravnih spomenika i ćirilometodske liturgije, zadnjih je godina svoga života počeo raditi na velikim sintezama znanstvenih ispitivanja s ovog područja. Takvom bismo sintezom nazvali osobito njegovo djelo *Literární památky epochy velkomoravské 863—885*, posvećeno ćirilometodskom djelu staroslavenske pismenosti u Velikoj Moravskoj. Pored snažne prevodilačke djelatnosti solunska Braća su u Moravskoj inicirala i razvila i bogato izvorno književno stvaralaštvo. Ova se knjiga bavi prije svega ovim spomenicima.

Najveći dio knjige zapremaju tekstovi staroslavenskih spomenika moravskog razdoblja u češkom prijevodu (str. 101—268). To su potpuni tekstovi ili samo odlomci spomenika: Predgovor Konstantina-Ćirila slavenskom prijevodu evanđelistara (*Sv. Konstantina Cyrila Předmluva k slovanskému překlada evangeliáře*); Konstantinov Proglas ili Predpjev slavenskom prijevodu četveroevanđelja (*Sv. Konstantina Cyrila Předzpěv k slovanskému překlada čtveroevangelia*); dijelovi misne liturgije prema bizantskom obredu iz Sinajskih odlomaka (*Z mešní liturgie byzantského obřadu podle Sinajských zlomků*); Kijevski listići (*Ukázky textů z Kyjevských listů*); himne na blagdan Konstantina Filozofa (*Hymny na svátek*